

УДК 342.9

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-10-11**Паладійчук Іван-Любомир Сергійович**

аспірант кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

<https://orcid.org/0009-0009-6177-0176>

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ІТ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД

У статті досліджено критерії визначення об'єктів інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій з позицій адміністративно-правового підходу. Обґрунтовано, що цифрова форма існування не може самостійно виконувати розмежувальну функцію, оскільки практично будь-який традиційний об'єкт інтелектуальної власності може бути оцифрований. У зв'язку із цим проведено концептуальне розмежування цифрової форми та цифрового походження (digital-born) об'єкта. Доведено, що визначальною ознакою є функціональна нерозривність нематеріального результату з програмно-технічним середовищем, необхідним для його створення, існування та використання.

Встановлено, що творчий характер також не є універсальним критерієм належності об'єкта до досліджуваної категорії. Сучасне законодавство передбачає охорону не лише результатів інтелектуальної, творчої діяльності, а й прирівняних до них нематеріальних об'єктів, правовий режим яких ґрунтується на інших юридичних підставах. До них належать неоригінальні бази даних, неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерними програмами, та компонування напівпровідникових виробів. Аргументовано доцільність включення до відповідної категорії об'єктів, охоронюваних спеціальними правовими режимами *sui generis*.

Розкрито адміністративно-правове значення економічної цінності цифрового об'єкта. Зазначена властивість розглядається не як умова виникнення суб'єктивного права інтелектуальної власності, а як чинник формування фіскального, інвестиційного або безпекового публічного інтересу та пріоритизації охоронної діяльності держави. Запропоновано авторське визначення об'єктів інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій як результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прирівняних до них нематеріальних об'єктів, що існують переважно в машиночитаній формі, функціонально пов'язані з програмно-технічними засобами, охороняються нормами права інтелектуальної власності або режимами *sui generis* і мають самостійну економічну цінність у цифровій економіці. Сферу інформаційних технологій запропоновано розуміти у функціональному, а не галузевому значенні.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інформаційні технології, цифрові об'єкти, цифрове походження, адміністративно-правова охорона, публічний інтерес, *sui generis*.

Paladiychuk I.-L.S. Criteria for determining intellectual property objects in the IT sector: an administrative-legal approach

The article examines the criteria for identifying intellectual property objects in the field of information technology from an administrative law perspective. It is substantiated that the digital form of existence cannot independently perform a distinguishing function, since virtually any traditional intellectual property object may be digitised. Accordingly, a conceptual distinction is drawn between the digital form and the digital origin (digital-born nature) of an object. It is demonstrated that the decisive characteristic is the functional inseparability of an intangible result from the software and technological environment required for its creation, existence and use.

It is established that creativity is likewise not a universal criterion for classifying an object within the category under examination. Contemporary legislation provides protection not only for the results of intellectual and creative activity but also for legally equivalent intangible objects whose protection is based on other legal grounds. These include non-original databases, non-original objects generated by computer programs, and semiconductor product layouts. The expediency of including objects protected under special *sui generis* legal regimes within the relevant category is substantiated.

The administrative law significance of the economic value of a digital object is clarified. This characteristic is regarded not as a prerequisite for the emergence of a subjective intellectual property right, but as a factor in establishing a fiscal, investment-related or security-related public interest and in prioritising the protective activities of the state. The author proposes defining intellectual property objects in the field of information technology as the results of intellectual

and creative activity, as well as legally equivalent intangible objects, which exist predominantly in machine-readable form, are functionally connected with software and technological means, are protected by intellectual property law or sui generis regimes, and possess independent economic value within the digital economy. It is proposed that the field of information technology should be understood in a functional rather than sectoral sense.

Key words: *intellectual property, information technology, digital objects, digital origin, administrative law protection, public interest, sui generis.*

Постановка проблеми. Стрімке поширення цифрових технологій супроводжується появою значної кількості нематеріальних результатів, правова природа яких не завжди може бути належним чином пояснена за допомогою традиційних категорій права інтелектуальної власності. Комп'ютерні програми, бази даних, об'єкти, згенеровані комп'ютерними програмами, компонування напівпровідникових виробів та інші результати, функціонування яких безпосередньо пов'язане з програмно-технічним середовищем, характеризуються неоднаковими підставами та режимами правової охорони, що ускладнює формування єдиного понятійного апарату, придатного не лише для цивільно-правової характеристики таких об'єктів, а й для визначення меж та змісту їх адміністративно-правової охорони.

Однією з ключових методологічних проблем є визначення ознак, за якими відповідний нематеріальний результат може бути віднесений до об'єктів інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій. Найбільш очевидною на перший погляд видається цифрова форма існування, однак сама по собі вона не виконує належної розмежувальної функції. Сучасні технології дозволяють перевести у цифрову форму практично будь-який традиційний об'єкт – книгу, фотографію, музичний запис, картину. Унаслідок цього використання лише цифрової форми як критерію призводило б до невиправданого розширення досліджуваної категорії та фактичного включення до неї значної частини класичних об'єктів авторського права.

Вирішення цієї проблеми потребує розмежування цифрової форми та цифрового походження об'єкта. Значення має не сам факт його фіксації у машиночитаній формі, а функціональна залежність від програмно-технічного середовища. Саме ця властивість дозволяє відрізнити результат звичайного оцифрування від digital-born об'єкта, створення, існування та повноцінне використання якого нерозривно пов'язані з відповідною технологічною інфраструктурою.

Не менш дискусійним є критерій творчого характеру. Класичне право інтелектуальної власності значною мірою сформоване навколо результату інтелектуальної, творчої діяльності, однак сучасне законодавство передбачає охорону й низки нематеріальних об'єктів, для яких творчість або оригінальність не виступають визначальною передумовою. До них належать, зокрема, неоригінальні бази даних та неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, що актуалізує питання про допустимість включення до досліджуваної категорії об'єктів, охорона яких ґрунтується на спеціальних режимах *sui generis*.

Специфічного осмислення потребує й економічна цінність відповідного результату. Для виникнення суб'єктивного права інтелектуальної власності комерційна успішність об'єкта не є необхідною умовою. Однак у площині адміністративного права економічна значущість набуває іншого функціонального змісту, оскільки може бути одним із чинників формування публічного інтересу в його охороні – інвестиційного, фіскального чи безпекового. Отже, йдеться не про додаткову умову виникнення приватного права, а про характеристику, що впливає на необхідність і пріоритетність публічно-владної охоронної діяльності.

Наукова проблема полягає, таким чином, у необхідності сформувати юридично узгоджену систему критеріїв, яка дозволяла б відмежовувати об'єкти інтелектуальної власності у сфері ІТ від звичайних оцифрованих результатів, не обмежувалася виключно класичним критерієм творчості та водночас відповідала специфіці адміністративно-правової охорони.

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика визначення правової природи цифрових об'єктів та критеріїв їх відмежування від традиційних результатів інтелектуальної діяльності представлена у сучасній юридичній науці декількома напрямками досліджень. Водночас наукові напрацювання переважно стосуються окремих ознак таких об'єктів і не формують цілісної адміністративно-правової концепції їх визначення.

Питання співвідношення цифрової форми та правової природи об'єкта набули розвитку у працях, присвячених цифровим явищам у різних галузях права. Г.К. Авдєєва звертає увагу на розмежування цифрової (електронної) форми та самостійних цифрових категорій у контексті процесуального

доказування. Такий підхід має методологічне значення, оскільки демонструє недостатність самої електронної форми як критерію встановлення юридичної специфіки відповідного явища [1]. К. Зеров досліджує співвідношення цифрових речей, цифрового контенту, NFT та об'єктів авторського права, що сприяє уточненню понятійних меж цифрових нематеріальних результатів.

Окремий напрям досліджень стосується нормативного забезпечення використання інформаційних технологій. Я.В. Білоус аналізує проблеми правового регулювання відповідної сфери, що дозволяє простежити труднощі застосування традиційних нормативних конструкцій до нових технологічних явищ. Економічний та інноваційний вимір розвитку ІТ-сфери висвітлено у працях Н. П. Мешко та М. К. Костюченко.

Наявні наукові підходи створюють теоретичну основу для характеристики окремих цифрових об'єктів, проте залишають відкритими питання про сукупність юридично значущих ознак, за якими вони можуть бути об'єднані для потреб адміністративно-правового дослідження. Недостатньо розробленим залишається співвідношення цифрової форми та цифрового походження, роль функціональної нерозривності з програмно-технічним середовищем, допустимість включення до відповідної категорії об'єктів, що охороняються за режимами *suí generis*, а також значення економічної цінності не як умови виникнення права, а як чинника формування публічного інтересу в адміністративно-правовій охороні. Саме комплексне поєднання цих критеріїв становить наукову нішу проведеного дослідження.

Метою наукової статті є обґрунтування системи юридично значущих критеріїв визначення об'єктів інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій для потреб адміністративно-правової охорони шляхом розмежування цифрової форми та цифрового походження, уточнення ролі творчого характеру і спеціальних правових режимів *suí generis*, встановлення значення економічної цінності як чинника формування публічного інтересу, а також формулювання узагальненого визначення відповідної категорії.

Виклад основного матеріалу. Формулювання визначення категорії об'єктів права інтелектуальної власності у сфері ІТ потребує обґрунтування кожної з ознак, оскільки кожна з них є дискусійною. Щодо цифрової форми. Найсерйозніше заперечення полягає в тому, що цифрова форма сама по собі не є розрізнявальною ознакою: у цифровій формі сьогодні існує практично будь-який твір – оцифрована книга, фотографія, музичний запис. Зазначене заперечення слушне, і воно вимагає уточнення критерію.

Пропонується проводити концептуальне розмежування між цифровою формою об'єкта та його цифровим походженням (*digital-born*) [2]. У першому випадку йдеться про похідний результат оцифрування об'єкта, який спочатку був створений в аналоговому вигляді та надалі не втрачає здатності існувати незалежно від цифрового середовища. Натомість цифрове походження характеризує об'єкти, що від самого моменту їх створення мають виключно машиночитану форму, а можливість їх повноцінного існування та використання безпосередньо обумовлена відповідним програмно-технічним середовищем. Визначальним для розмежування цих категорій є не власне спосіб фіксації інформації, а наявність функціонально нерозривного зв'язку об'єкта з технічним середовищем. Так, переведення картини у цифрову форму не змінює її природи як картини та не позбавляє оригінал самостійного існування. Водночас комп'ютерна програма поза обчислювальним середовищем втрачає не тільки можливість практичного використання, але й функціональний сенс свого існування. З огляду на це використане в дефініції застереження «переважно» має розумітися крізь призму критерію функціональної нерозривності об'єкта з відповідним середовищем, а не як указівка на кількісну чи статистичну перевагу.

Щодо творчого характеру. Класична дефініція об'єкта права інтелектуальної власності будується навколо творчого характеру діяльності [3].

Водночас застосування зазначеного критерію не охоплює всього кола об'єктів ІТ-сфери, яким законодавство надає правову охорону. Так, щодо неоригінальних баз даних підставою виникнення охорони є суттєвість здійснених інвестицій, тоді як стосовно неоригінальних згенерованих об'єктів визначальним виступає сам факт їх генерування. Для компонувань напівпровідникових виробів, своєю чергою, застосовується критерій оригінальності, зміст якого має специфічний і певною мірою знижений характер. Представники суворого підходу не погоджуються з віднесенням зазначених об'єктів до об'єктів інтелектуальної власності, аргументуючи свою позицію тим, що таке розширення призводить до змістовного розмивання відповідної правової категорії. У зв'язку із цим для їх позначення пропонується використовувати поняття «квазіоб'єкти» або розглядати їх як «об'єкти суміжних правових режимів» [4].

З погляду цивілістичної доктрини наведене заперечення має належне теоретичне підґрунтя, проте в межах адміністративно-правового дослідження воно не набуває визначального значення. Для встановлення змісту адміністративно-правової охорони ключовою є не наявність творчого внеску у створення відповідного об'єкта, а існування визнаного законом інтересу та одночасна наявність публічного інтересу в забезпеченні його захисту. Зокрема, під час розгляду органом публічної адміністрації справи, пов'язаної з незаконним використанням бази даних, застосування відповідних адміністративних процедур не ставиться в залежність від наявності чи відсутності ознаки оригінальності такої бази. Саме тому запропонована дефініція охоплює не лише результати творчої діяльності, а й безпосередньо виокремлює поряд із ними «прирівняні до них нематеріальні об'єкти».

Щодо економічної цінності. Критика цієї ознаки полягає в тому, що вона є економічною, а не юридичною, і що охорона надається твору незалежно від його комерційної успішності. Зазначене справедливо для приватноправового виміру. Проте для адміністративно-правової охорони економічна значущість об'єкта має самостійне значення, оскільки саме вона обґрунтовує наявність публічного інтересу – фіскального, інвестиційного, безпекового – і, як наслідок, виправдовує витрачання публічних ресурсів на охоронну діяльність. Ідеться не про умову виникнення права, а про критерій пріоритизації охоронної діяльності держави.

Щодо змісту самої категорії «інтелектуальна власність» необхідно враховувати наявність тривалої наукової дискусії стосовно обґрунтованості застосування пропрієтарної конструкції до нематеріальних результатів [5]. У межах цієї дискусії окремі представники юридичної доктрини вважають більш коректним використання категорії «виключних прав», заперечуючи доцільність поширення конструкції «права власності» на об'єкти нематеріальної природи. Порушене питання має істотне концептуальне значення для цивілістичної науки та безпосередньо пов'язане з визначенням правової природи відповідних прав. Водночас предмет і завдання цього дослідження не передбачають необхідності вирішення зазначеної теоретичної дискусії по суті. З огляду на це поняття «інтелектуальна власність» надалі вживається у тому нормативному значенні, в якому воно закріплене в Книзі четвертій Цивільного кодексу України та міжнародних договорах, учасницею яких є Україна [6].

З урахуванням наведеного під об'єктами інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій пропонується розуміти результати інтелектуальної, творчої діяльності, а також прирівняні до них нематеріальні об'єкти, які:

створюються, існують і використовуються переважно у цифровій (машиночитаній) формі та функціонально нерозривно пов'язані з програмно-технічними засобами й електронними комунікаційними мережами;

охороняються нормами права інтелектуальної власності або спеціальними правовими режимами (*sui generis*), встановленими законодавством України та актами міжнародного права;

мають самостійну економічну цінність у межах цифрової економіки, що зумовлює наявність публічного інтересу в забезпеченні їх охорони засобами адміністративного права.

З огляду на це видається обґрунтованим використовувати категорію «сфера інформаційних технологій» у функціональному, а не галузевому значенні – як сукупність суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі створенням, обробленням, зберіганням, передаванням, захистом і використанням інформації за допомогою програмно-технічних засобів та електронних комунікаційних мереж. Такий підхід дозволяє охопити не лише діяльність формальних учасників ІТ-ринку, а й ті випадки, коли цифрові об'єкти інтелектуальної власності створюються та використовуються поза межами ІТ-індустрії у вузькому сенсі (банківський сектор, публічне управління, оборонно-промисловий комплекс, медицина).

Відповідно, під об'єктами інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій пропонується розуміти результати інтелектуальної, творчої діяльності, а також прирівняні до них нематеріальні об'єкти, які створюються, існують і використовуються переважно у цифровій (машиночитаній) формі за допомогою програмно-технічних засобів, охороняються нормами права інтелектуальної власності або спеціальними правовими режимами (*sui generis*) та мають самостійну економічну цінність у межах цифрової економіки.

Висновки. Отже, формування поняття «об'єкти інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій» потребує застосування сукупності взаємопов'язаних критеріїв, жоден із яких окремо не здатний достатньо точно окреслити межі досліджуваної категорії. Застосування виключно формальної ознаки цифрового існування призводило б до невиправданого охоплення практично всіх

результатів інтелектуальної діяльності, які в сучасних умовах можуть бути переведені у машиночитану форму.

При цьому необхідним є концептуальне розмежування цифрової форми та цифрового походження (digital-born). Цифрова форма характеризує спосіб фіксації результату і може бути похідною від аналогового оригіналу. Цифрове походження, натомість, означає, що відповідний об'єкт від моменту створення існує у машиночитаній формі, а його функціональне використання нерозривно пов'язане з програмно-технічним середовищем. Тому вирішальним критерієм є не сама електронна фіксація інформації, а функціональна нерозривність відповідного об'єкта із середовищем його існування та використання.

Такий підхід дозволяє пояснити зміст ознаки «переважно у цифровій формі», використаної у запропонованій дефініції. Йдеться не про кількісне співвідношення цифрових та аналогових способів існування конкретного результату, а про його функціональну природу. Якщо оцифрування традиційного твору не змінює здатності оригіналу існувати поза цифровим середовищем, то для digital-born об'єкта програмно-технічна інфраструктура становить необхідну умову його функціонування.

При цьому творчий характер також не може розглядатися як універсальний критерій досліджуваної категорії. Система сучасної правової охорони включає нематеріальні об'єкти, правовий режим яких виникає не на підставі класичної оригінальності або творчого внеску, а за іншими передбаченими законом умовами. Неоригінальні бази даних охороняються з огляду на суттєвість здійснених інвестицій, неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, – на спеціальних нормативних підставах, а щодо компонувань напівпровідникових виробів застосовується специфічний критерій оригінальності.

Для цивілістичної доктрини включення таких результатів до кола об'єктів інтелектуальної власності може залишатися дискусійним. Однак для адміністративно-правового дослідження визначальним виступає інший критерій: наявність охоронюваного законом інтересу та публічного інтересу в забезпеченні його захисту. Публічна адміністрація під час реалізації відповідних повноважень орієнтується на встановлений режим охорони та характер правопорушення, а не виключно на те, чи став відповідний об'єкт результатом творчої діяльності в класичному цивілістичному розумінні. З цієї причини до складу досліджуваної категорії обґрунтовано включати поряд із результатами інтелектуальної, творчої діяльності прирівняні до них нематеріальні об'єкти, для яких законодавством встановлено спеціальні правові режими.

Щодо категорії «інтелектуальна власність» встановлено, що вирішення доктринального спору між пропріетарною концепцією та конструкцією виключних прав виходить за межі предмета цього дослідження. Тому поняття «інтелектуальна власність» доцільно використовувати в нормативному значенні, закріпленому в Книзі четвертій Цивільного кодексу України та міжнародних договорах, учасницею яких є Україна.

На підставі сукупності досліджених ознак об'єкти інтелектуальної власності у сфері інформаційних технологій запропоновано визначати як результати інтелектуальної, творчої діяльності, а також прирівняні до них нематеріальні об'єкти, які створюються, існують і використовуються переважно у цифровій (машиночитаній) формі, функціонально пов'язані з програмно-технічними засобами, охороняються нормами права інтелектуальної власності або спеціальними правовими режимами *sui generis* та мають самостійну економічну цінність у межах цифрової економіки.

Водночас категорію «сфера інформаційних технологій» доцільно використовувати у функціональному значенні – як сукупність суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі створенням, обробленням, зберіганням, передаванням, захистом і використанням інформації за допомогою програмно-технічних засобів та електронних комунікаційних мереж. Такий підхід усуває залежність від формального статусу суб'єкта та дозволяє поширити відповідну категорію на цифрові об'єкти, створювані у банківській сфері, публічному управлінні, оборонно-промисловому комплексі, медицині та інших сегментах суспільних відносин.

Література

1. Авдєєва Г.К. Проблеми визначення достовірності цифрових доказів у кримінальному провадженні. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 1 (105). С. 33–39. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/20008>
2. Зеров К. Цифрові речі, цифровий контент, NFT та авторське право: співвідношення в межах розширеного кола об'єктів цивільних прав <https://www.hsa.org.ua/blog/cifrovi-reci-cifrovii-kontent-nft-ta-avtorske-pravo-spivvidnosennia-v-mezhax-rozsirenogo-kola-obektiv-civilnix-prav>

3. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
4. Білоус Я.В. Основні проблеми нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 650–653. DOI: URL.: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/163>
5. Що таке інтелектуальна власність? Судова влада України. 13 лютого 2019 року. URL.: <https://ds.ki.court.gov.ua/sud2603/gromadyanam/111/646690/>
6. Мешко Н. П., Костюченко М. К. Перспективи розвитку сфери ІТ як провідної інноваційної галузі України. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Менеджмент інновацій. 2015. Т. 23. Вип. 4. С. 71-77.

References

1. Avdieieva, H. K. (2024). Problemy vyznachennia dostovirnosti tsyfrovyykh dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Problems of Determining the Reliability of Digital Evidence in Criminal Proceedings]. *Visnyk LNNI im. E. O. Didorenka*, Vol. 1 (105), pp. 33–39 [in Ukrainian].
2. Zerop, K. (n.d.). Tsyfrovi rechi, tsyfrovyy kontent, NFT ta avtorske pravo: spivvidnoshennia v mezhakh rozshyrenoho kola obektiv tsyvilnykh prav [Digital Things, Digital Content, NFTs and Copyright: Correlation within the Expanded Range of Objects of Civil Rights]. *Kharkivska shkola advokatury*. <https://www.hsa.org.ua/blog/cifrovi-reci-cifrovii-kontent-nft-ta-avtorske-pravo-spivvidnosennia-v-mezax-rozsirenogo-kola-obektiv-civilnix-prav> [in Ukrainian].
3. Pro avtorske pravo ta sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 1 hrudnia 2022 roku № 2811-IX [On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine of December 1, 2022 No. 2811-IX]. (2022). *Zakonodavstvo Ukrainy* [in Ukrainian].
4. Bilous, Ya. V. (2023). Osnovni problemy normatyvno-pravovoho rehuliuвання vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v Ukraini [Main Problems of Legal Regulation of the Use of Information Technologies in Ukraine]. *Iurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, No. 12, pp. 650–653. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-12/163. [in Ukrainian].
5. Shcho take intelektualna vlasnist? [What Is Intellectual Property?]. (2019). *Sudova vlada Ukrainy*, February 13, 2019 [in Ukrainian].
6. Meshko, N. P., Kostiuchenko, M. K. (2015). Perspektyvy rozvytku sfery IT yak providnoi innovatsiinoi haluzi Ukrainy [Prospects for the Development of the IT Sector as a Leading Innovative Industry of Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya: Menedzhment innovatsii*, Vol. 23, No. 4, pp. 71–77 [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 08.07.2025

Дата прийняття статті: 30.07.2025

Опубліковано: 23.09.2025